

Viinakuu lõppes tormiga päikesel ja maal

Autor

Ain Kallis

Esimene lumi tuli nii ootamatult, et tekitas mitmel pool üle Eestimaa liiklusohtrikke olukordi.

Kui teil 1. novembri hommikul pea hirmsasti valutas, siis tähendab see, et lõppes viinakuu või mõjusid tervisele hoopis hiljutised erakordselt tugevad päikesetormid.

Päike on akadeemik Karl Rebase sõnul Maa elanike jaoks kõige tähtsam termotuumareaktor, mis õnneks asub meist parajal kaugusel. Energiahulk, mida me eluallikas eraldab, on tohutu: igas sekundis plahvataks kui 100 miljardit tonni tavalist lõhkeainet.

Vahel hakkab aga too «tuumajaam» käituma kui elusolend - möllama. Kuu keskel läks Päikese kuldne nägu plekiliseks, sellele järgnesid vägevad (raevu)pursked.

28. ja 29. oktoobri päikeseloidete võimsus küündis kõigi aegade edetabelis esikümnesse, edestades isegi seda kuulsat päikesetormi, mis viis 1989. aasta 10. märtsil Kanadas voolu ära. (Ette rutates peab ära märkima, et 4. novembril toimus Päikesel veelgi võimsam purse, õnneks polnud see seekord suunatud Maa poole.)

Tempo, millega elektriliselt laetud osakesed 29.-31. oktoobrini meie planeedi poole kihutasid - nn päikesetuule kiirus - oli seekord tavalise 350-kilomeetrise sekundikiiruse asemel 1200-2000 kilomeetrit sekundis!

Geomagnetilised tormid tekitavad sageli paksu pahandust. Ajaloost tuntud 1859. aasta ülivõimas raju löi rivist välja kogu telegraafside nii Euroopas kui USAs ning tekitas isegi tulekahjusid, rääkimata harukordselt värvikaist virmalistest.

Mida tõi kaasa siis hiljutine torm? Kardeti hullemat. Õnneks kaitseb meid küllalt hästi Maa magnetväli, enam ohustatud on aparaadid, mis paiknevad planeedist kaugemal - kosmosesondid, orbiidil tiirlevad satelliidid, samuti tööpostil olevad kosmo-, astro- ja taikonaudid.

Väga tugeva magnetitormi ajal võivad isegi polaaralade kohal lennukites lendajad saada mitmekümnekordse doosi võrreldes tavalise rindkere röntgenlõhkega.

Magnetitormide pärast jäeti ära rida lennureise Põhja-Kanadas ja osa lennukeid pidi harilikult madalamalt lendama.

Paljudes paikades, nagu Antarktika ja Everest, oli tugevalt häiritud kosmoseside.

Meil põhjustas magnetitorm taevas kauneid virmalisi, maa peal aga vaevusi paljudele südamehaigetele.

Oktoobri algus oli hilissuvine, paar nädalat polnud isegi öökülmasid. Esimese kümme päevaku keskmised õhutemperatuurid ületasid tavalisi ligi kraadi võrra.

Siis keeras ilmataat soojakraani kinni ja lasi lumel tulla. Idavirulased said esimesena tunda ehttalvist ilma: lumesadu, tuisku, libedust.

Hilissügisel juhtub kaunis sageli, et suhteliselt sooja Soome lahe kohale jõudmisel moodustuvad tihedad lumepilved. Põhja pool küündis lume paksus paarikümne, lõunas paari sentimeetrini.

Õnneks ei kordunud möödunud aasta ilmad - kuu lõpul tali taganes.

Meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis kuust kokkuvõtteid tehes selgus, et õhusoojuselt oli oktoober tavalisest üle kraadi jahedam ehk keskeltläbi 4,3 kraadi Celsiuse järgi.

Soojust leidis rohkem nagu ikka saartel, sisemaa jäi jahedamaks. Sademete osas oli sama lugu kui augustis - kõige rohkem said vihma, lund ja lörtsi jõhvilased (114 mm), neli korda vähem aga lääne-eestlased. Eesti keskmiseks sademetehulgaks rehkendati 59 mm (norm 68 mm).

Tormi jagus oktoobris ka maa peale. Ootamatu lumesadu seiskas liikluse Baierimaal. Türgis lükkas tugev tuul koguni minareti ümber. Santa Ana nimeline tuul puhus lõkkele tule Californias San Diego ümbruses. Üha kevadisemaks muutus ilm Austraalias (+40°), talvisemaks aga Siberis (-37°).

Aastate eest

1903. aasta viinakuu oli Tartus külm: vaid 2,4 kraadi, sademeid oli 45 mm. Kahel päeval sadas lund.

Postimehe kirjasaatjad teatasid uudiseid.

«Talve tuli Soome täie hooga külma ja lumega. Nüüd on sügise osalt tagasi tulnud. Italias ja Lõuna-Tirolis on äkilised sajud palju kurja teinud. Ka inimene on siin ja sääl veele ohvriks langenud.

Põhja-Saksamaal ühes mõisas oli viinaköögis kogemata piiritust karja joomarenni lastud. Kui siis tõprad jooma tulivad, imesivad nad end viinamärjukest täis. Lehmad pistivad siis laudas mürisevalt ammuma. Teisel päeval oli terve kari pohmeluses, nagu oleks nad mõned kahejalgsed.»

1953. aasta oktoober oli Tartus soe (7,4°) ja kuiv (16 mm).

Edasi korrespondendid saatsid ilmaudiseid.

«Suur uputus tabas Itaaliat. Ka-laabrias põgenes rahvas mäekinkudele ja majakatustele. Kurdeti, et sov- ja kolhoosides pööratakse kehva ilmaga vähe tähelepanu sheffide tööjõu ärakasutamisele.

TRÜ geneetika ja darvinismi kateeder kiirendas tööd taimede uudikmoodustiste loomisel, mida saaks kasvatada Eesti NSVs.»

Teadusuudiseid

Moskvas toimus suur kliimakonverents. Venemaale on globaalne ilmasoojenemine vaid kasuks: rahval läheb vaja vähem kasukaid, ütles avaistungil president Putin naljatades. Targad sõnad õiges kohas, mõtlesid teadlased, samuti naljatades.